

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО БІЗНЕСУ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

LEGAL ASPECTS OF STATE REGULATION OF INTELLECTUAL BUSINESS AS AN ELEMENT OF ECONOMIC SECURITY OF INTELLECTUAL ACTIVITY

Цуркан-Сайфуліна Ю.В., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри теоретичної юриспруденції та прав людини
Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

Біленець Д.А., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

Волощук О.Т., к.ю.н.,
завідувач кафедри кримінальної та міжнародної юстиції
Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут
Національного університету «Одеська юридична академія»

В сьогоденній глобалізації та інноваційного розвитку в світі питання державного регулювання інтелектуального бізнесу набуває особливої актуальності. Інтелектуальна власність стає ключовим елементом економічного розвитку, стимулюючи науково-технічний прогрес і створення високотехнологічних продуктів та послуг. Водночас захист прав інтелектуальної власності є одним із пріоритетних завдань держави, оскільки порушення цих прав, включаючи виробництво та розповсюдження контрафактної продукції, може завдати суттєвої шкоди національній економіці та негативно вплинути на інвестиційний клімат.

В Україні формування та вдосконалення нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності здійснюється з урахуванням міжнародних стандартів та зобов'язань перед Європейським Союзом. Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» є важливим кроком у цьому напрямку, спрямованим на підвищення рівня захисту інтелектуальної власності та зміцнення правозастосовної практики. Однак практична реалізація положень законодавства стикається з низкою проблем, таких як складність ідентифікації контрафактної продукції, недосконалість правозастосування та недостатня гармонізація з міжнародними нормами.

Стаття досліджує сучасний стан державного регулювання інтелектуального бізнесу в Україні, зосереджуючись на аналізі чинного законодавства та практичних аспектах захисту інтелектуальної власності. Розглянуто основні проблеми, пов'язані з реалізацією правової охорони інтелектуальної власності, включаючи недостатню ефективність боротьби з порушеннями, а також необхідність удосконалення механізмів виявлення та зупинення розповсюдження контрафактних товарів. Особлива увага приділяється перспективам розвитку державного регулювання, включаючи впровадження інноваційних технологій для підвищення ефективності моніторингу та контролю, а також розвитку міжнародної співпраці у цій сфері.

Значення інтелектуальної власності для економічної безпеки держави полягає не лише у захисті прав на об'єкти інтелектуальної діяльності, але й у створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності та комерціалізації інтелектуальних продуктів. Державне регулювання у цій сфері повинно сприяти формуванню ефективної системи захисту інтелектуальної власності, забезпечуючи надійний бар'єр на шляху контрафактної продукції та стимулюючи розвиток інноваційного бізнесу. Стаття пропонує комплексний підхід до вирішення проблем, пов'язаних з регулюванням інтелектуального бізнесу, та окреслює перспективи подальшого розвитку законодавства та правозастосовної практики в Україні.

Ключові слова: інтелектуальна власність, державне регулювання, економічна безпека, інтелектуальний бізнес, контрафактна продукція, законодавство, правозастосування, інноваційні технології, міжнародна співпраця.

In the current era of globalization and innovative development, the issue of state regulation of intellectual business has become particularly relevant. Intellectual property is emerging as a key element of economic growth, fostering scientific and technological progress and the creation of high-tech products and services. Simultaneously, the protection of intellectual property rights is a priority for the state, as violations of these rights, including the production and distribution of counterfeit goods, can cause significant harm to the national economy and negatively affect the investment climate.

In Ukraine, the development and enhancement of the legal framework in the field of intellectual property are carried out with due consideration of international standards and obligations to the European Union. The adoption of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Strengthening the Protection of Intellectual Property Rights" is an important step in this direction, aiming to increase the level of intellectual property protection and strengthen law enforcement practices. However, the practical implementation of the provisions of the legislation faces several challenges, such as the complexity of identifying counterfeit products, shortcomings in law enforcement, and insufficient harmonization with international norms.

This article examines the current state of state regulation of intellectual business in Ukraine, focusing on the analysis of existing legislation and the practical aspects of intellectual property protection. The main issues related to the implementation of legal protection of intellectual property are discussed, including the inadequate effectiveness in combating violations and the need to improve mechanisms for detecting and halting the distribution of counterfeit goods. Special attention is given to the prospects for developing state regulation, including the introduction of innovative technologies to enhance monitoring and control efficiency, as well as the development of international cooperation in this area.

The significance of intellectual property for the state's economic security lies not only in protecting the rights to intellectual activity objects but also in creating favorable conditions for innovation and commercialization of intellectual products. State regulation in this area should contribute to forming an effective system of intellectual property protection, providing a reliable barrier against counterfeit goods and stimulating the development of innovative business. The article proposes a comprehensive approach to addressing issues related to regulating intellectual business and outlines the prospects for further development of legislation and law enforcement practices in Ukraine.

Key words: intellectual property, state regulation, economic security, intellectual business, counterfeit goods, legislation, law enforcement, innovative technologies, international cooperation.

Постановка проблеми. В умовах сучасної економіки, що базується на знаннях, інтелектуальна діяльність набуває все більшого значення для розвитку суспільства та держави. Інтелектуальний бізнес, який включає в себе створення, використання та комерціалізацію об'єктів інтелектуальної власності, стає ключовим елементом інноваційної економіки. Однак, відсутність належного правового регулювання у цій сфері створює ризики для економічної безпеки держави та суб'єктів господарювання.

Захист прав інтелектуальної власності в Україні потребує комплексного підходу, який включає як національні механізми, так і міжнародні стандарти. Основна проблема полягає у необхідності ефективного державного регулювання інтелектуального бізнесу, що сприятиме економічній безпеці інтелектуальної діяльності. Це включає встановлення чітких правових рамок, що забезпечать захист прав інтелектуальної власності, розвиток механізмів боротьби з контрафактною продукцією, та створення умов для інноваційного розвитку.

Мета дослідження. Метою цього дослідження є аналіз правових аспектів державного регулювання інтелектуального бізнесу як складової економічної безпеки інтелектуальної діяльності. Дослідження спрямоване на виявлення проблем та недоліків у чинному законодавстві, а також на розробку рекомендацій щодо вдосконалення правових та організаційних механізмів, які забезпечать ефективний захист прав інтелектуальної власності та створять сприятливі умови для розвитку інноваційного бізнесу в Україні.

Проблематика. Інтелектуальний бізнес в Україні стикається з низкою правових проблем, які впливають на економічну безпеку інтелектуальної діяльності. Незважаючи на прийняття законодавчих актів, спрямованих на захист прав інтелектуальної власності, існують труднощі у практичному застосуванні цих норм. Недостатньо чіткі або застарілі положення законодавства часто ускладнюють роботу правоохоронних та судових органів у боротьбі з порушеннями.

Виклад основного матеріалу. У юридичній літературі стосовно питань інтелектуальної власності подано різні визначення поняття «право інтелектуальної власності». Із суб'єктивної точки зору – це суб'єктивне право, а з об'єктивної – цивільно-правовий інститут, сукупність правових норм, які регулюють відносини в системі створення та охорони інтелектуальної власності [10, с. 53].

Правове регулювання інтелектуального бізнесу в Україні ґрунтується на комплексі нормативно-правових актів, які визначають основні засади створення, використання та захисту об'єктів інтелектуальної власності.

Основоположним актом у цій сфері є Цивільний кодекс України, який містить розділ IV "Право інтелектуальної власності" (статті 418-508) та визначає види об'єктів інтелектуальної власності, зокрема авторське право, патентне право, комерційну таємницю тощо [9].

Митний кодекс України (розділ XIV) також відіграє важливу роль у державному регулюванні інтелектуального бізнесу, зокрема під час здійснення митного контролю. Він встановлює порядок реєстрації об'єктів прав інтелектуальної власності у митному реєстрі та передбачає заходи, спрямовані на виявлення та зупинення переміщення через митний кордон контрафактних товарів [3].

Закон України «Про авторське право і суміжні права» регулює питання захисту авторських прав на літературні, художні, музичні твори та інші об'єкти авторського права, а також права виконавців, виробників фонограм і відеограм. Закон встановлює права авторів та інших суб'єктів авторського права, а також передбачає механізми захисту цих прав у разі їх порушення [4].

Для захисту промислової власності в Україні діє Закон «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», який регулює питання реєстрації та охорони прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші об'єкти про-

мислової власності. Закон визначає порядок отримання патентів, права та обов'язки власників патентів, а також підстави для визнання патенту недійсним [6].

Важливим кроком у вдосконаленні правового регулювання інтелектуального бізнесу став Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності». Цей закон посилює відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності, зокрема передбачає відшкодування витрат на вилучення та знищення контрафактних товарів, навіть якщо порушення були здійснені з необережності або ненавмисно [5].

Загалом, державне регулювання інтелектуального бізнесу в Україні спрямоване на створення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності, стимулювання інноваційної діяльності та забезпечення економічної безпеки. Однак, для досягнення цих цілей необхідно подолати існуючі проблеми, пов'язані з правозастосуванням та гармонізацією національного законодавства з міжнародними стандартами.

В Україні захист інтелектуальної власності стикається з низкою практичних проблем, що значно впливають на ефективність боротьби з контрафактною продукцією та піратством. Незважаючи на вдосконалення нормативно-правової бази, включаючи прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності», виявлення та притягнення до відповідальності порушників залишаються викликом. Цей закон посилив правовий захист, зокрема, передбачивши відшкодування витрат на вилучення та знищення контрафактної продукції навіть у випадках необережного або ненавмисного порушення [5].

Однією з ключових проблем є складність у визначенні об'єктів, що порушують права інтелектуальної власності. Контрафактна продукція часто виготовляється з використанням новітніх технологій, що ускладнює її ідентифікацію. Для проведення експертиз необхідні спеціалізовані знання та технології, що дозволяють точно встановити порушення прав. Однак митні органи та інші правоохоронні структури не завжди мають достатньо технічного оснащення та кваліфікованих фахівців для проведення таких експертиз. Митний кодекс України регламентує процес реєстрації об'єктів прав інтелектуальної власності у митному реєстрі, але на практиці часто виникають проблеми з ідентифікацією товарів, що порушують ці права [8].

Правоохоронні та судові органи часто стикаються з проблемами у доведенні фактів порушення, особливо коли це стосується цифрових технологій. Проблема ускладнюється тим, що такі порушення відбуваються швидко, із використанням інноваційних технологій, що вимагає від правоохоронців наявності спеціалізованих знань та інструментів для відстеження та збору доказів.

Гармонізація національного законодавства з міжнародними нормами є ще одним важливим аспектом захисту прав інтелектуальної власності. Україна, підписавши Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, взяла на себе зобов'язання щодо адаптації національних норм до європейських стандартів [8].

Проте процес імплементації цих норм вимагає значних зусиль та ресурсів, включаючи підготовку спеціалістів, вдосконалення інфраструктури та впровадження сучасних технологій. До того ж, для повноцінної гармонізації необхідно забезпечити співпрацю між різними державними органами та інтеграцію українських баз даних з міжнародними системами моніторингу.

Одним із важливих кроків є підвищення рівня обізнаності суб'єктів господарювання та суспільства щодо важливості захисту прав інтелектуальної власності. Недостатня інформованість призводить до недооцінки ризиків, пов'язаних з порушенням цих прав, і як наслідок – до збитків як для власників прав, так і для держави.

Для підвищення ефективності правозастосування необхідно налагодити тісну співпрацю між митними органами, правоохоронними структурами та судовою системою. Це включає обмін інформацією, проведення спільних операцій з виявлення та припинення порушень, а також створення єдиної системи моніторингу та обліку прав інтелектуальної власності. Також варто впроваджувати сучасні інформаційні технології для покращення процесів ідентифікації контрафактних товарів і спрощення процедури обміну даними між державними органами.

Ефективний захист прав інтелектуальної власності в Україні є критично важливим для розвитку інноваційної економіки та забезпечення економічної безпеки. Враховуючи виклики, з якими стикається інтелектуальний бізнес, необхідно вдосконалювати державне регулювання в цій сфері, що включає вдосконалення законодавчої бази, підвищення ефективності правозастосування, розвиток міжнародної співпраці та впровадження сучасних технологій.

Одним із основних напрямів вдосконалення є розвиток законодавчої бази. Національні норми мають бути адаптовані до міжнародних стандартів, зокрема до вимог директив Європейського Союзу у сфері інтелектуальної власності. Це передбачає не лише впровадження нових законів, але й внесення змін до існуючих нормативно-правових актів для забезпечення їх відповідності сучасним викликам.

Як зазначає Гусаковська Т., залучення інноваційних технологій та використання унікальних розробок сприяє обмеженню кількості конкурентів та забезпеченню стійких позицій на ринку. Відтак, інтелектуальний капітал є однією з найбільш важливих складових економічного потенціалу підприємства. Ефективне управління ним здатне забезпечити зростання як інтелектуального, так і економічного потенціалу підприємства, сприяючи його сталому розвитку [2, с. 102].

Розвиток законодавства повинен супроводжуватися підвищенням ефективності правозастосування. Важливо, щоб правоохоронні органи, митні служби та суди були забезпечені необхідними ресурсами та знаннями для виявлення та припинення порушень прав інтелектуальної власності. Це включає розробку спеціалізованих навчальних програм для підвищення кваліфікації співробітників, впровадження сучасних методів ідентифікації контрафактних товарів та забезпечення технічного оснащення, необхідного для проведення експертиз. Наприклад, впровадження систем аналізу ризиків на митниці дозволить більш ефективно виявляти товари, що порушують права інтелектуальної власності, ще на етапі митного оформлення. Крім того, важливо налагодити взаємодію між різними органами, залученими до захисту інтелектуальної власності, для оперативного обміну інформацією та координації дій у разі виявлення порушень.

Міжнародна співпраця є ще одним ключовим елементом у забезпеченні ефективного захисту прав інтелектуальної власності. Україна повинна активно взаємодіяти з міжнародними організаціями, такими як Всесвітня організація інтелектуальної власності (WIPO), Європейське патентне відомство для обміну досвідом та впровадження передових практик у національне законодавство. Це включає обмін інформацією, проведення спільних заходів та розробку єдиних стандартів у сфері інтелектуальної власності.

Впровадження сучасних інформаційних технологій у процеси регулювання та захисту інтелектуальної власності є перспективним напрямом, який дозволить підвищити ефективність виявлення порушень та спростити процедури захисту прав. Наприклад, створення єдиної електронної бази даних об'єктів інтелектуальної власності, доступ до якої матимуть митні органи, правоохоронні структури та суди, дозволить оперативно перевіряти статус об'єктів та виявляти випадки порушення прав. Роз-

робка та впровадження автоматизованих систем моніторингу інтернет-простору для виявлення випадків піратства та незаконного використання об'єктів інтелектуальної власності також є важливим кроком у цьому напрямі.

Підвищення обізнаності суспільства та суб'єктів господарювання щодо важливості захисту прав інтелектуальної власності також є важливою складовою вдосконалення державного регулювання. Проведення освітніх програм, інформаційних кампаній та тренінгів сприятиме формуванню культури поваги до інтелектуальної власності та стимулюватиме підприємців до використання правових інструментів для захисту своїх інтересів. Варто також розглянути можливість запровадження державних програм підтримки підприємців у сфері інтелектуального бізнесу, які включатимуть консультаційну допомогу, підтримку в реєстрації об'єктів інтелектуальної власності та захисті прав на них.

Вдосконалення державного регулювання інтелектуального бізнесу в Україні є ключовим фактором для забезпечення стійкого економічного розвитку. Інтелектуальний бізнес все більше стає рушійною силою сучасної економіки, і тому необхідно розробити комплексну стратегію, яка б охоплювала всі аспекти захисту інтелектуальної власності.

Ефективний захист прав інтелектуальної власності є комплексним завданням, що потребує скоординованих дій на всіх рівнях. Вдосконалення державного регулювання у цій сфері сприятиме розвитку інноваційного бізнесу, підвищенню інвестиційної привабливості країни та забезпеченню стійкого економічного зростання. Системний підхід та взаємодія між державою, бізнесом і суспільством є ключем до досягнення високого рівня економічної безпеки інтелектуальної діяльності в Україні.

Турчина С. зазначає, що під час війни економіка України перебуває у стані стагнації через різні фактори, включаючи зниження купівельної спроможності, порушення комерційних ланцюгів і втрату виробничих активів. Вона наголошує, що подолання цих негативних наслідків значною мірою залежить від надання особливого значення феномену «інтелектуальний капітал» та пошуку системних рішень щодо його розвитку. На думку автора, інтелектуальний капітал може стати тим рушійним елементом, який забезпечить створення нових інтелектуальних продуктів і послуг, що сприятиме економічному відновленню та росту навіть у складних умовах. Позиція авторки підкреслює важливість системного підходу до розвитку інтелектуального бізнесу та інтелектуальної власності в Україні. Лише завдяки взаємодії на всіх рівнях та ефективному використанню інтелектуального капіталу можна досягти стабільного економічного зростання та підвищити інвестиційну привабливість країни [7].

Висновки. Інтелектуальна власність стає ключовим фактором у забезпеченні інноваційного розвитку та конкурентоспроможності національної економіки. У цьому контексті державне регулювання інтелектуального бізнесу набуває особливої важливості, оскільки саме воно створює необхідні умови для захисту та реалізації прав інтелектуальної власності. З огляду на актуальність цієї теми, вдосконалення правових аспектів у цій сфері є пріоритетним завданням для забезпечення економічної безпеки України.

Прийняття таких законодавчих актів, як Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності», демонструє прагнення держави зміцнити правові механізми захисту інтелектуальної власності та покращити інвестиційний клімат. Проте, незважаючи на ці кроки, залишається низка проблем, які потребують подальшого вирішення. Основні з них стосуються практичної реалізації норм законодавства, забезпечення ефективного правозастосування, удосконалення системи ідентифікації та боротьби з контрафактною продукцією.

Розвиток інноваційних технологій та глобалізація створюють нові виклики у сфері захисту прав інтелектуальної власності, що вимагає від держави адаптації законодавства та правозастосовчої практики до сучасних реалій. Для ефективної протидії порушенням необхідно впроваджувати сучасні технології моніторингу та виявлення контрафакту, забезпечувати співпрацю між різними державними органами, а також активізувати міжнародну координацію дій.

Перспективи вдосконалення державного регулювання інтелектуального бізнесу в Україні полягають у розробці комплексної стратегії, яка б охоплювала всі аспекти захисту інтелектуальної власності. Це включає вдосконалення законодавчої бази, впровадження передових інформаційних технологій, підвищення кваліфікації працівників митних та правоохоронних органів, а також про-

ведення інформаційних кампаній для підвищення рівня обізнаності суб'єктів господарювання та суспільства. Важливо також розвивати міжнародну співпрацю, зокрема в рамках європейської інтеграції, для забезпечення гармонізації національних норм із міжнародними стандартами.

Загалом, забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності є комплексним завданням, яке потребує скоординованих дій на всіх рівнях. Вдосконалення державного регулювання у цій сфері сприятиме розвитку інноваційного бізнесу, підвищенню інвестиційної привабливості країни та забезпеченню стійкого економічного зростання. Тільки шляхом системного підходу та взаємодії держави, бізнесу та суспільства можна досягти високого рівня економічної безпеки інтелектуальної діяльності в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Возняковська К.А., Біленець Д.А. Ефективне управління митними процедурами в умовах захисту інтелектуальної власності: роль адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024, № 3. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/ostannij-vipusk/2-uncategorised/172-3-2024>
2. Гусаковська, Т. О., Святний, Л. О. Інтелектуальний капітал як важлива складова економічного потенціалу підприємства. Випуск 79. 2023 С. 102-106.
3. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності: Закон України від 20.03.2023 № 2974-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-20>
6. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 23.12.1993 № № 3769-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
7. Турчина С., Азаров, В. Інтелектуальний капітал та інтелектуальна власність: визначення і особливості розвитку в умовах глобальних трансформацій. *Економіка та суспільство*, 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2607>
8. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU14097z?an=2>
9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
10. Шеховцова В.В. Сучасне бачення природи безпеки інтелектуальної власності підприємств України. *Правовий часопис Донбасу* № 2 (75) 2021. С. 52-59.